

Processrätt (Dan Helenius), 9.3.2026

Maxpoäng i förhöret: 30 p.

Maxpoäng (uppgift 1): 10 p.

Maxpoäng (uppgift 2): 10 p.

Maxpoäng (uppgift 3): 10 p.

Det är tillåtet att använda EUR-lex <https://eur-lex.europa.eu/> och Edilex ”uppdaterad lagstiftning-sektion”:

<https://www.edilex.fi/lainsaadanto/luettelo> och <https://www.edilex.fi/lagstiftning/lista> i tentamen.

Uppgift 1 (svarsutrymme 780 ord)

Du fungerar som rättsbiträde och uppsöks idag av B. I oktober 2024 köpte B en industrifastighet av A Kb. I en stämningsansökan som inlämnats till tingsrätten i mars 2025 yrkade B på hävning av köpet på grund av kvalitetsfel i fastigheten samt skadestånd på 10 000 euro på grund av boende- och andra kostnader. En bostad som hörde till industrifastigheten var olämplig för boende på grund av skadedjur och mögel som drabbat hela byggnaden. Därför hade B varit tvungen att genast flytta annanstans och förstöra en del av sin lösa egendom. I tingsrättens dom 10.2.2026 förkastades B:s krav på hävning av köpet, men A Kb och dess ansvariga bolagsman C ålades solidariskt att utge till B det yrkade skadeståndet på 10 000 euro jämte laga ränta. B har inte anmält missnöje med domen. Ge dina rättsligt motiverade svar på de följande frågorna:

a) Eftersom B var så övertygad om att talan om hävning av köpet skulle vara framgångsrik hade hen i tingsrätten inte framfört något yrkande på prisnedsättning. Nu undrar B om hen ännu kan yrka på detta i ”någon rättsprocess”.

b) Som ordförande i målet fungerade tingsdomare K. B har via en bekant fått veta att rätten för några år sedan hade behandlat en fuktskada som funnits i en fastighet som sålts av K. Hade allt gått rätt till då K nu fungerat som domare i ett så pass liknande ärende? B hade uppfattat K:s processledning som mycket objektiv och grundlig, varför B inte hade tagit upp frågan under förhandlingen.

c) Om åklagaren skulle yrka på straff åt C för bedrägeri på grund av att han uppsåtligen gav felaktig information åt B vid fastighetsköpet, kan B trots den ovannämnda domen yrka på skadestånd på 10 000 euro för de ovannämnda kostnaderna i samband med brottmålet?

Uppgift 2 (svarsutrymme 780 ord)

Du arbetar som praktikant på en liten allmänjuridisk advokatbyrå. Din chef begär idag att du ska ta ställning till vissa frågor som har uppstått i samband med ett anhängigt brottmål. Byråns klient, svarande i målet, är polischefen Birger K. Åtal har väckts vid Helsingfors tingsrätt och huvudförhandlingen ska hållas i början av april. I målet är Birger åtalad för brott mot tjänsteplikt för att i samband med ett offentligt upphandlingsförfarande gällande inköp av utbildningstjänster ha favoriserat sin brorson. Din chef ber dig nu att skriftligt ta ställning till följande frågor och påståenden:

a) Enligt Birger har förundersökningen inte gått rätt till och borde tas om helt och hållet. I fallet hade nämligen en snobbig åklagare fungerat som förundersökningsledare. Det här strider mot lagen eftersom förundersökningen ska ledas av polisen.

b) Birger hade i januari haft en liten "incident" då han kört hem efter en fest och stoppats av polisen. Några glas hade han väl tagit, och det hela hade slutat med att åklagare förelagt honom ett bötesstraff på 40 dagsböter för rattfylleri. Om nu åklagaren kommer på andra tankar och anser att bötesstraffet var för lindrigt, finns det någon risk att åklagaren yrkar på ett nytt straff för rattfylleriet i samband med det anhängiga målet vid tingsrätten?

c) Åklagaren har åberopat Birgers brorson som vittne i rättegången. Det här är absolut inte möjligt eftersom brorsonen uppenbart är jävig att fungera som vittne. Oberoende har brorsonen en skyldighet att vägra vittna på grund av sitt nära släktskap till Birger.

d) Birger har länge haft ett dåligt förhållande till sin kollega, biträdande polischef Olli M. Birger misstänker att Olli har skickat e-postmeddelanden till någon av domarna vid tingsrätten med information som är ofördelaktig för Birger. Finns det någon risk för att den här informationen kan användas mot honom i rättegången?

e) Om nu tingsrätten trots allt beslutar att målet kan behandlas redan i april, önskar Birger få saken undanstökad så fort som möjligt. Det är väl möjligt att kräva att domstolen avkunnar sin dom direkt efter att huvudförhandlingen avslutats?

Uppgift 3 (svarsutrymme 450 ord)

Definiera begreppet eller svara på frågan.

a) Vad avses med mellandom? Ge ett exempel på när mellandom kan ges både i tvistemål och i brottmål.

b) Vad avses med åklagarens åtalsplikt och finns det några undantag till den?

c) Vad är ett skiljeavtal? Hurdan är dess rättsverkan?

Svarsriktlinjer

1.

a) I högre domstol kan inte heller ett yrkande som i väsentlig mån bygger på samma grund som ett tidigare längre framställas (RB 14:2 och Helenius – Linna 2024 s. 690). Dessutom har tidsfristen för att anmäla missnöje (17.2) utgått (RB 25:5), alltså kan B inte längre söka ändring hos hovrätten. (Ur fallet framgår inte om motparten hade sökt ändring, fulla poäng förutsatte dock inte att man behandlade eventuellt motbesvär). B:s möjligheter att få yrkandet prövat i en ny process ser också dåliga ut. I avgörandet HD 2013:23 handlade det om en liknande situation. Där ansågs ett tidigare lagakraftigt avgörande pga. domens negativa rättskraft hindra prövningen av en ny talan om prisnedsättning, eftersom dessa utgör s.k. alternativa yrkanden.

b) En domare kan vara jävig bl.a. om det finns grundad anledning att misstänka att domaren har en förhandsinställning i saken eller det annars finns anledning att ifrågasätta domarens opartiskhet i saken (RB 13:7). Det handlar här om en s.k. dispositiv jävsgrund (Helenius – Linna 2024 s. 60). I fallet ges inte särskilt detaljerad information om K:s ärende som skulle möjliggöra bedömningen av jäv. En part måste dock åberopa en omständighet som parten har haft kännedom om och som är beroende av prövning med tanke på jävsbedömningen före domaren har avgjort ärendet, utom om parten visar att det har funnits giltiga skäl för att inte framställa invändningen tidigare (RB 13:8). Ur fallet framkommer det inte att B inte skulle ha haft giltigt skäl att inte framställa invändningen tidigare.

c) Det nya yrkandet skulle grunda sig på C:s straffbara handling. Privaträttsliga anspråk som grundar sig på brott kan i sig framställas och prövas i samband med brottmål. Å andra sidan hindrar den negativa rättskraften i allmänhet att ett yrkande med samma sakliga innehåll, som redan har avgjorts lagakraftigt, prövas i ett nytt förfarande. Frågan är här om en civildom får en sådan verkan i en eventuell straffprocess mot C. I avgörandet HD 2014:101 yrkade målsäganden på brottsbaserat skadestånd motsvarande samma belopp som tidigare i ett civilrättsligt mål hade dömts ut att betalas av ett kommanditbolag och dess ansvariga delägare. HD ansåg att den tidigare domens rättskraft inte hindrade prövningen av ett krav som grundades på bolagsmannens brottsliga handlande. Det är möjligt att B, trots tingsrättens dom, skulle kunna få sitt yrkande mot C prövat som ett brottsbaserat krav. Å andra sidan var

omständigheterna i avgörandet HD 2014:101 något annorlunda än i det nu aktuella fallet. I det första avgörandet handlade det om en fordringstalan, och i den andra processen om ett krav på skadestånd av samma storlek. Det ansågs inte heller att käranden hade haft skäl att kräva skadestånd i den första processen och dessutom hade skadeståndet inte kunnat indrivs för den andra processen. Det är således också möjligt att tingsrättens dom hindrar prövningen av ett yrkande om brottsbaserat skadeståndskrav.

2.

a) Enligt FöUL 2:2 leds förundersökningen av en undersökningsledare, som är en sådan anhållningsberättigad tjänsteman som avses i 2 kap. 9 § i tvångsmedelslagen. Åklagaren är dock undersökningsledare endast i de fall som anges i 4 § 1 mom. I FöUL 2:4 föreskrivs åter att åklagaren leder förundersökningen av brott som en polisman misstänks ha begått i samband med tjänsteuppdrag. I fallet är B:s misstänkta brott begånget i samband med tjänsteuppdrag, varför åklagaren fungerar som förundersökningsledare.

b) Frågan är här om ett strafföreläggande enligt L om föreläggande av böter och ordningsbot erhåller negativ rättskraft i den meningen att åklagaren inte kan väcka åtal i en normal process för samma sak. Även sådana förelägganden erhåller rättskraft (Helenius – Linna 2024 s. 625), varför åklagaren inte kan väcka ett nytt åtal för samma sak. Extraordinärt ändringssökande verkar inte aktualiseras och behandlas oberoende i HD förutom i vissa situationer (36 § i L om föreläggande av böter och ordningsbot).

c) Något egentligt vittnesjäv existerar inte, enligt RB 17:29 får var och en som inte är part i målet höras som vittne. Däremot har vissa närstående till parter rätt att vägra vittna (RB 17:17). B:s brorson hör dock inte till de närståendekategorier som nämns i bestämmelsen och kan endast vägra vittna om det kan anses handla om en motsvarande nära relation som kan jämföras med släktskap.

d) Enligt BRL 11:2 får i domen endast beaktas rättegångsmaterial som har lagts fram vid huvudförhandlingen (s.k. huvudförhandlingsbundenhet). Om e-postmeddelandena inte lagts fram som bevis vid rättegången kan dessa inte användas som bevis och beaktas i domen. Bevisen måste läggas fram av parterna (RB 17:7) och kan inte beaktas av domstolen om så inte skett.

e) Enligt BRL 11:7.1 ska domen avkunnas muntligt sedan överläggningen till dom har avslutats. Enligt 2 mom. får domen dock meddelas i domstolens kansli inom 14 dagar från den dag då huvudförhandlingen avslutades om målet så kräver. Om domen av något särskilt skäl inte kan meddelas inom den nämnda tiden, skall den meddelas så

snart som möjligt. Någon möjlighet att påverka hur och när domen meddelas har parterna inte, utan domstolen beslutar om detta.

3.

a) Mellandom definieras i RB 24:6: Om käromålets avgörande beror av avgörandet av ett annat käromål som behandlas vid samma rättegång, kan domstolen genom en särskild dom avgöra det sistnämnda käromålet (mellandom). Domstolen kan på begäran av en part genom mellandom separat också avgöra en fråga som gäller ett yrkande och som måste klarläggas för att samma yrkande i övrigt skall kunna avgöras. I tvistemål kan det gälla t.ex. en fastställelsesdom gällande ett avtals giltighet som grund för en fullgörelsesdom. (Helenius – Linna 2024 s. 593) I brottmål kan mellandom däremot enbart gälla frågan om det har visats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet som grund för bestämmande om undersökning av svarandens sinnestillstånd (BRL 11:5a och Helenius – Linna 2024 s. 600).

b) Åtalsplikt syftar på att åklagaren i princip är skyldig att väcka åtal om förutsättningarna för att väcka åtal är uppfyllda (BRL 1:6). Åtalsplikten är dock inte helt ovillkorlig, utan åklagaren kan inom de gränser som lagen ställer låta bli att väcka åtal, även om det finns förutsättningar för att väcka åtal i sig. Om åtalseftergift enligt prövning stadgas i BRL 1:6.2 samt i 7 och 8 § i samma kapitel, av vilka framgår dessex grunder på vilka åklagaren får låta bli att väcka åtal. Dessa grunder är ringhet, ungdom, skälighet, brottskonkurrens, kostnader och erkännande.

c) Genom ett skiljeavtal avtalar parterna om att ett visst ärende eller typ av ärende ska avgöras i skiljeförfarande. Ett skiljeavtal kan gälla en privaträttslig tvistefråga om vilken förlikning är möjlig (dispositivt ärende). Ett skiljeavtal kan uppgöras före uppkomsten av en tvist eller efter. Ofta utgör skiljeavtalet inte ett separat avhandlingsdokument, utan ett ”avtal i ett avtal”, varmed en skiljeklausul ingår i ett materiellt avtal, dvs. huvudavtalet. Ett skiljeavtal har som rättsverkan att en talan inte kan tas upp till prövning i en domstol om en part gör en invändning om detta och åberopar skiljeavtalet före hen ger sitt svar i huvudsaken. Det handlar alltså om en dispositiv processinvändning, som prekluderas om svaranden inte ger något svaromål i saken. För att ett skiljeavtal ska hindra prövning förutsätts att skiljeavtalet uttryckligen åberopas. (Helenius – Linna 2024, s. 774-777)